

ČESKÁ REPUBLIKA
ROZSUDEK
JMÉNEM REPUBLIKY

Krajský soud v Brně rozhodl samosoudkyní Mgr. et Mgr. Lenkou Bahýľovou, Ph. D. ve věci

žalobce: **Ing. M. N.**
bytem X

zast. advokátem JUDr. Robertem Mrázikem
sídlem Karlovo nám. 32/26, 674 01 Třebíč

proti

žalované: **Česká správa sociálního zabezpečení**
se sídlem Křížová 25, 225 08 Praha 5

o žalobě proti rozhodnutí žalované ze dne 22. 9. 2023, č. j. X

takto:

- I. Žaloba **s e z a m í t á**.
- II. Žalobce **n e m á p r á v o** na náhradu nákladů řízení.
- III. Žalované **s e n e p ř i z n á v á** náhrada nákladů řízení.

Odůvodnění:

I. Vymezení věci

1. Žalobce podal dne 4. 11. 2022 žádosti o zvýšení starobního důchodu o částku za vychované děti (za každé ze dvou dětí zvlášť) podle zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění,

v relevantním znění („zákon o důchodovém pojištění“). Tuto žádost zamítla žalovaná rozhodnutím vydaným v prvním stupni dne 28. 6. 2023, č. j. X („prvostupňové rozhodnutí“), neboť nebyly splněny podmínky čl. II zákona č. 323/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů („zákon č. 323/2021 Sb.“). Proti prvostupňovému rozhodnutí podal žalobce námitky, které žalovaná zamítla rozhodnutím ze dne 22. 9. 2023, č. j. X („napadené rozhodnutí“). A proti němu, jakož i proti rozhodnutí prvostupňovému, žalobce nyní brojí žalobou.

2. Žalovaná dospěla v napadeném rozhodnutí při posouzení podmínek zákona č. 323/2021 Sb. k závěru, že nebylo prokázáno, že by žalobce o své děti před dosažením jejich zletilosti pečoval ve vyšším rozsahu než matka dětí. V největším rozsahu o děti osobně pečovala jejich matka, a to od jejich narození po dobu mateřské dovolené, resp. rodičovské dovolené (od 10. 8. 1977 do 28. 2. 1982), tj. v období, kdy jeden z rodičů musí o děti celodenně pečovat, což má negativní dopady na možnosti jeho výdělku. Žalovaná z podkladů ve své evidenci zjistila, že vyměřovací základy žalobce byly v letech 1982 až 1987 vyšší než vyměřovací základy matky dítěte. Jeho pracovní kariéra tedy byla ve srovnání s pracovní kariérou matky ovlivněna výchovou dětí méně. Od roku 1979 do zletilosti dětí pak měl žalobce evidovanou náhradní dobu pojištění (ošetřování člena rodiny) v řádu desítek dnů (celkem 42 dnů), v letech 1980 až 1986 a 1991 až 1998 nezískal žalobce žádný den náhradní doby, resp. vyloučené doby. Od 1. 9. 1979 pracoval žalobce v jaderné elektrárně Dukovany cca 30 km od místa bydliště, do zaměstnání tedy musel dojíždět. Matka dětí byla oproti tomu zaměstnána v místě bydliště. Matce dětí byl plný invalidní důchod přiznán od 22. 5. 1988. A vzhledem ke skutečnosti, že počet dnů náhradní, resp. vyloučené doby žalobce za období od vzniku invalidity dosahuje pouze jednotek dnů, nelze podle žalované dovodit, že by žalobce pečoval po dobu invalidity matky dětí o děti v plné míře.

II. Žaloba

3. Žalobce poukázal na to, že v námitkovém řízení podrobně vysvětlil, že jeho manželka pracovala v nemocnici v nepřetržitém třísměnném provozu, následně onemocněla vážnou nemocí a zemřela. Zdůraznil, že žádost o výchovné podal v dobré víře s tím, že o syna M. pečoval 10 let a 5 měsíců a o dceru D. 12 let a 11 měsíců. V době nemoci manželky pečoval nejen o své děti, ale také o nemocnou manželku, která nebyla schopna se sama o sebe postarat. Vyžadovalo to od něj mimořádné úsilí, díky němuž se situace neodrazila na jeho výdělkových poměrech, protože musel splácet dvě půjčky na rekonstrukci domu a na jeho vnitřní vybavení.
4. K odůvodnění napadeného rozhodnutí žalobce uvedl, že citace důvodové zprávy není text právního předpisu. Výchovné má být údajně nárok genderově neutrální, nicméně fakticky jím chtěl zákonodárce vyrovnat rozdíly mezi muži a ženami, a tak hromadně zamítá nároky otců na výchovné. Žalovaný nepovažoval za podstatné, že manželka žalobce od 1. 9. 1982 pracovala v nepřetržitém provozu v Nemocnici Třebíč, a tudíž byly její možnosti péče o děti omezené. Dostatečně nevzal v úvahu skutečnost, že na jaře 1987 onemocněla amyotrofickou laterální sklerózou, že byla hospitalizována v Tišnovské nemocnici a po návratu z hospitalizace nebyla soběstačná. Od 21. 5. 1988 byla v plném invalidním důchodu a dne 26.2.1992 zemřela.

5. Žalobce uvedl, že o syna M. (nar. X) matka pečovala do své hospitalizace v září 1987 celkem 10 let, do přiznání invalidního důchodu dne 21. 5. 1988 to bylo 11 let. O dceru D. (nar. X) pak matka pečovala pouze 7 let do své hospitalizace a pouze 8 let do přiznání invalidního důchodu. I kdyby bylo možné teoreticky připustit, že matka byla schopna pečovat o děti až do přiznání invalidního důchodu, nepečovala by o dceru předepsaných 10 let. Nárok by pak matce nevznikl. Mohl pak ale vzniknout otcí, protože o dceru pečoval do její zletilosti, tj. déle než matka. Od úmrtí matky (26. 2. 1992) do zletilosti dcery o ní pečoval šest let. Již z těchto důvodů musí být napadené rozhodnutí nesprávné.
6. Podle žalobce nebyla matka schopna pečovat o děti daleko dříve, protože jí to od jara 1987 neumožnil její zdravotní stav. Žalovaná měla k dispozici rozhodnutí o přiznání plného invalidního důchodu matce dětí, měla tedy k dispozici i doklady o jejím zdravotním stavu. Žalovaná bohužel neměla k dispozici zdravotní dokumentaci matky, protože po její smrti byla skartována. Dosud však ordinuje její ošetřující lékař na Poliklinice Třebíč, MUDr. S. M., který by mohl vypovídat jako svědek, případně by mohl poskytnout lékařskou zprávu k takto závažnému případu (matka dětí trpěla ALS – Amyotrofickou laterální sklerózou). Žalobce navrhl, aby si soud vyžádal zdravotní dokumentaci, propouštěcí zprávu z nemocnice Tišnov, dále aby provedl výslech MUDr. S. M. nebo od něj vyžádal lékařskou zprávu, aby si od žalované vyžádal rozhodnutí o přiznání plného invalidního důchodu matce a provedl výslech účastníků.
7. V právních předpisech není podmínkou, že by se péče o děti musela odrazit na výdělkových poměrech příslušného rodiče. Jde pouze o nepřímou metodu žalované, jak zjistit, který z rodičů se věnoval péči o děti více. Absence kariérních problémů a ztráty na výdělkových poměrech nejsou překážkou pro vznik nároku. Naopak by mělo být oceněno, že se žalobce těmito negativním následkům vyhnul a se zvýšeným úsilím dokázal rodinu zajistit.
8. Z uvedených důvodů žalobce navrhl, aby soud napadené i prvostupňové rozhodnutí zrušil a zavázal správní orgán vydáním rozhodnutí nového v souladu se zákonem.

III. Vyjádření žalované, replika žalobce a duplika žalované

9. Žalovaná odkázala na znění relevantní právní úpravy (čl. II odst. 1, 3, 4, 5 zákona č. 323/2021 Sb.). Dále uvedla, že ve své evidenci vede základní registr na základě ověřených údajů, které pojištěnec uvádí při uplatnění žádosti o dávku důchodového pojištění. Pro účely aplikace zákona č. 323/2021 Sb. jsou ze základního registru čerpány informace o počtu vychovaných dětí.
10. Dále uvedla, že prvotním důvodem pro zavedení výchovného bylo zmírnění statistického rozdílu mezi průměrným starobním důchodem mužů a žen, který činil více než 2 000 Kč. Jednou z příčin tohoto rozdílu jsou výkyvy v kariérách žen, které nastávají v důsledku výchovy dětí. Ženy, pečující o děti ve větší míře, vykonávají méně honorovaná zaměstnání, popř. zaměstnání s kratšími pracovními úvazky, která jsou navíc přerušována překážkami v práci z důvodu potřeby péče o dítě. Ačkoliv výchovu dětí nepochybně zajišťují i muži (především zajištěním výživy dítěte a péčí o jeho fyzický a intelektuální rozvoj), je v praxi zcela běžné, že jejich kariéra není výchovou negativně ovlivněna.
11. Nepřetržité zaměstnání a vyšší výděvky se samy o sobě pozitivně projeví na výši důchodu; nedochází totiž ke snížení důchodu a není tedy dán důvod pro kompenzaci prostřednictvím

výchovného. Z hlediska účelu výchovného je proto třeba považovat za osobu, která výchovu zajišťovala ve větším rozsahu, tu z pečujících osob, v jejíž kariéře se ve větším měřítku projevovaly složky výchovy, které mohly s ohledem na svůj charakter negativně ovlivnit délku doby zaměstnání a výdělky pečující osoby, tj. kdy péče musela být zajišťována „na úkor“ možné pracovní aktivity. Nejvýznamnější dopad na pracovní kariéru má výchova dítěte zejména v jeho předškolním věku a v prvních letech povinné školní docházky. V pozdějším období jsou již děti samostatné, alespoň v tom směru, že není třeba z důvodu zajištění jejich výchovy přerušovat kariéru. Jeví se tedy přirozené, že výchovné má ze své podstaty náležet tomu z rodičů, který se výchově více věnoval právě v raném stádiu života dítěte, což bývá obvykle matka.

12. O uznání výchovy pro muže lze uvažovat zejména v případech, kdy péče matky skončila z jakýchkoliv důvodů (např. rozvod, prokazatelně faktické opuštění dítěte, vážná nemoc, úmrtí) ve velmi nízkém věku dítěte nebo kdy dítě bylo ve velmi nízkém věku svěřeno do výchovy otce, přičemž výchova měla prokazatelně negativní vliv na jeho pracovní kariéru. Výchova každého dítěte se posuzuje zvlášť, a to od narození do jeho zletilosti (tj. do 18 let) s tím, že celá částka výchovného za výchovu konkrétního dítěte náleží té osobě, která výchovu tohoto dítěte zajišťovala ve větším rozsahu.
13. Výchovné je, na rozdíl od snížení důchodového věku, koncipováno jako nárok genderově neutrální. Vázat tento nárok na splnění podmínky výchovy dítěte tak, jak je definována ve stávající právní úpravě [§ 32 odst. 4 zákona o důchodovém pojištění a § 4 prováděcí vyhlášky č. 284/1995 Sb.], by bylo diskriminační vůči mužům, neboť s institutem „výchovy dítěte“ se až dosud v základním důchodovém pojištění pracuje výlučně ve vztahu k ženám. Zatímco nárok na snížení důchodového věku zůstane dočasně zachován i nadále pouze pro ženy, nárok na výchovné vznikne i mužům, jestliže zajišťovali výchovu dítěte sami nebo ve větším rozsahu než ženy.
14. K případu žalobce žalovaná shrnula zjištění ze správního spisu. Matka dětí o ně celodenně pečovala od jejich narození po dobu mateřské dovolené, resp. rodičovské dovolené. Tedy v období, kdy jeden z rodičů musí o tyto děti celodenně pečovat, což má negativní dopady na jeho kariérní růst, potažmo výdělečné možnosti. Pro účely žádosti o invalidní důchod bylo matce dětí období od 10. 8. 1977 do 28. 2. 1982 zhodnoceno jako doba péče o dítě. Vzhledem k tomu, že od vzniku invalidity matky dětí do doby jejího úmrtí měl žalobce počet dnů náhradní (vyloučené) doby v jednotkách, nebylo možné dovodit, že by o děti pečoval v plné míře.
15. Žalovaná nečinila spornou skutečnost, že žalobce se významnou měrou podílel na výchově dětí (zejména v době hospitalizace matky v nemocnici). Nebylo však prokázáno, že v relevantním období (od narození dětí do jejich zletilosti) pečoval o děti ve vyšším rozsahu než jejich matka. Žalobce nepředložil důkazy, které by osvědčily, že rozsah jeho péče o děti se jakkoli vymykal obvyklému způsobu řádné společné péče rodičů o dítě a ani neuvedl nic důkazně významného na podporu svého tvrzení, že o děti osobně pečoval v největším rozsahu ve smyslu § 34a odst. 3 zákona o důchodovém pojištění.
16. Žalobce v replice nad rámec již zaslané argumentace uvedl, že žalovaná nevzala v úvahu argumenty žalobce a dostatečně se k nim ani v napadeném rozhodnutí nevyjádřila. Nevzala v úvahu, že matka nastoupila dne 1. 9. 1982 do nepřetržitého třísměnného provozu

v nemocnici Třebíč, který značně omezil její možnosti pečovat o děti. Žalobce sice pracoval ve 30 km vzdálené Jaderné elektrárně Dukovany, ale tento zaměstnavatel měl a dosud má pro své provozní a výstavbové zaměstnance dostatečně hustou účelovou (neveřejnou) dopravu končící přímo v sídlišti (odjezd přímo do Třebíče prakticky každou hodinu), což umožňovalo žalobci se v případě potřeby operativně dostat domů a nepřítomnost si mohl nadpracovat. Žalobce od nástupu matky dětí do zaměstnání musel o děti pečovat v podstatě ve stejném rozsahu jako jejich matka, ne-li ve větším. Rozhodnutí správního orgánu by mělo vycházet ze znění zákona.

17. Žalovaná na uvedené reagovala ještě vyjádřením, v němž uvedla, že v různých etapách života dítěte a v závislosti na konkrétní rodinné situaci mohou o dítě pečovat různé osoby v různém rozsahu (například v určitém období více matka, v jiném období více otec, v dalším období oba rovnoměrně). Pro určení toho, kdo se pro účely přiznání výchovného staral o dítě v největším rozsahu je však důležité, aby byla výchova posuzována jako celek během celého období nezletilosti dítěte. To znamená, že by mělo dojít k celkovému zhodnocení výchovy poskytované všemi osobami v různých fázích vývoje a výchovy dítěte tak, aby bylo možné správně určit, která osoba dítě vychovávala v největším rozsahu.
18. V daném případě z informací, které měla žalovaná k dispozici, pak v kontextu celkového hodnocení výchovy dětí od jejich narození do zletilosti vyplývá, že o ně v největším rozsahu (pro účely nároku na výchovné) pečovala jejich matka. Matka byla hlavní pečující osobou v prvních letech života dětí. I když se později výchova dětí rozdělila rovně mezi oba rodiče, matka si zachovala tento „náskok“ ve větší míře výchovy, který získala během prvních let života dětí. Aby se tak pro účely nároku na výchovné mohl stát žalobce osobou, která děti vychovávala v největším rozsahu, musel by je v jejich pozdějším věku vychovávat ve větším rozsahu než jejich matka po dobu delší než 4 roky (byly by mu svěřeny do péče, pracoval by na kratší pracovní úvazek, aby se o děti více staral, výlučně by pečoval o děti při jejich nemoci apod.). Tyto okolnosti však u žalobce podle zjištění žalované z evidenčních listů důchodového pojištění nenastaly a žalobce nepředložil žádné důkazy, které by prokazovaly opak. Objektivní zdravotní dokumentace podporující tvrzení žalobce, že musel péči o děti dlouhodobě převzít z důvodu špatného zdravotního stavu matky dětí, v řízení o námitkách doložena nebyla, toto tvrzení tedy zůstalo neprokázáno.

IV. Posouzení věci krajským soudem

19. Žaloba je přípustná. Podala ji oprávněná osoba (§ 65 odst. 1 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, dále jen „s. ř. s.“) v zákonné lhůtě. O žalobě krajský soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť pro tento postup byly splněny zákonné podmínky (žalobce s rozhodnutím bez jednání souhlasil výslovně a žalovaná dle § 51 s. ř. s. mlčky).
20. Žaloba není důvodná.
21. Podstata sporu spočívá v otázce, za jakých podmínek lze přiznat tzv. výchovné a zda žalobce podmínky pro jeho přiznání splnil.

IV.a) Podmínky pro přiznání výchovného

22. Výchovné je institutem zavedeným změnou zákona o důchodovém pojištění č. 323/2021 Sb., která byla s účinností od 1. 1. 2023 přijata na podkladě poslaneckého pozměňovacího návrhu (č. 8828, J. Hamáček, sněmovní tisk č. 1230/1, PSP, 8. volební období, 2017-2021,

dostupný na www.psp.cz), a vtělena do § 34a zákona o důchodovém pojištění. V případě důchodů přiznaných před 1. 1. 2023 (jako tomu bylo v případě žalobce) se ve vztahu k výchovnému použijí pravidla čl. II (Přechodná ustanovení) zákona č. 323/2021 Sb.

23. Podle čl. II bod 1 zákona č. 323/2021 Sb. se starobní důchody přiznané ode dne, který spadá do období před 1. lednem 2023, zvýší o 500 Kč měsíčně *za každé dítě, které pojištěnec vychoval*, od splátky důchodu splatné v lednu 2023, a to při splnění dále uvedených podmínek. Toto zvýšení (přiznání výchovného) náleží k procentní výměře starobního důchodu.
24. Podle čl. II bod 3 zákona č. 323/2021 Sb. se podmínky výchovy dítěte pro účely přiznání výchovného posuzují u všech pojištěnců *podle právních předpisů účinných ke dni, od něhož byl starobní důchod přiznán*, a to i v případě, že o dítě osobně pečoval muž. Výchovu téhož dítěte nelze pro účely přiznání výchovného současně započítat více osobám. *Vychovávalo-li totéž dítě více osob, přihlíží se k výchově dítěte jen u té osoby, která o dítě osobně pečovala v největším rozsahu*; to platí i v případě, že u téhož dítěte byla jeho výchova zohledněna při stanovení důchodového věku ženy. Přiznání výchovného nenáleží, pokud se pojištěnec vůči dítěti dopustil jako pachatel, spolupachatel nebo účastník úmyslného trestného činu proti životu a zdraví, proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti nebo proti rodině a dětem.
25. Podle čl. II bod 4 zákona č. 323/2021 Sb. dle věty první platí, že *pokud byl důchodový věk stanoven se zohledněním vychovaných dětí, zvýší se starobní důchod o tzv. výchovné bez žádosti*; za vychované dítě se pro účely přiznání výchovného považuje dítě, k jehož výchově bylo přihlédnuto při stanovení důchodového věku.
26. Podle čl. II bod 5 zákona č. 323/2021 Sb. pak platí, že pokud se nepostupuje dle bodu 4. (přiznání výchovného bez žádosti), zvýší se starobní důchod o výchovné na základě písemné žádosti podané na předepsaném tiskopisu. V případě starobních důchodů přiznaných před 1. 1. 2023 lze žádost podat nejpozději do 31. 12. 2024.
27. Žalobci byl starobní důchod přiznán v období (do 31. 12. 2022), pro které se naplnění podmínky výchovy dítěte posuzovalo podle podmínek uvedených v § 32 odst. 4 zákona o důchodovém pojištění ve spojení s § 4 odst. 2 vyhlášky č. 284/1995 Sb., kterou se prováděl zákon o důchodovém pojištění.
28. V tomto období byla podle § 32 odst. 4 zákona o důchodovém pojištění podmínka výchovy dítěte pro nárok ženy na starobní důchod splněna, jestliže žena osobně pečuje nebo pečovala o dítě ve věku do dosažení zletilosti alespoň po dobu deseti roků. Pokud se však žena ujala výchovy dítěte po dosažení osmého roku jeho věku, byla podmínka výchovy dítěte splněna, jestliže žena osobně pečuje nebo pečovala o dítě ve věku do dosažení zletilosti aspoň po dobu pěti roků; to však neplatí, pokud žena před dosažením zletilosti dítěte přestala o dítě pečovat.
29. A podle § 4 odst. 2 vyhlášky č. 284/1995 Sb. se podmínka výchovy dítěte pro nárok ženy na starobní důchod považovala za splněnou též, pečovala-li žena o nezletilé dítě a) od jeho narození do jeho úmrtí, pokud dítě zemřelo po dosažení šesti měsíců věku, nebo b) aspoň poslední tři roky před dosažením věku potřebného podle zákona pro vznik nároku na starobní důchod.
30. Dikce právní úpravy, která se použije při posouzení žádosti žalobce o přiznání výchovného, tedy vyžaduje pro přiznání nároku na výchovné splnění následujících podmínek:

- A1) podmínka osobní péče o dítě ve věku do dosažení jeho zletilosti alespoň po dobu deseti roků, *nebo*
 - A2) v případě ujmoutí se výchovy dítěte až po dosažení osmého roku jeho věku podmínka osobní péče o dítě alespoň po dobu pěti roků při kontinuální péči až do dosažení jeho zletilosti, *nebo*
 - A3) v případě úmrtí dítěte staršího šesti měsíců podmínka osobní péče od jeho narození do jeho úmrtí; *nebo*
 - A4) podmínka osobní péče o nezletilé dítě alespoň poslední tři roky před dosažením věku potřebného pro vznik nároku na starobní důchod, *a*
 - B) za situace, kdy dítě (od narození po dosažení zletilosti) vychovávalo více osob – podmínka osobní péče *v největším rozsahu, a*
 - C) podmínka, že se žadatel vůči dítěti nedopustil úmyslného trestného činu proti životu a zdraví, proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti nebo proti rodině a dětem.
31. Žalobci by tedy vznikl nárok na výchovné při kumulativním naplnění podmínek A1/2/3/4), a event. B) - pokud dítě vychovávalo více osob a C). Ve vztahu ke každému vychovanému dítěti je přitom nutno posoudit splnění požadovaných podmínek zvlášť. Nutno podotknout, jak vyplývá z výše uvedeného, že pokud by podmínka výchovy dítěte pro nárok (ženy) na starobní důchod ve smyslu předestřených požadavků právní úpravy, tj. podmínka A1/2/3/4) byla splněna pouze u jedné osoby, naplnění podmínky B) se již u ní zkoumat nebude.
32. Co se dále týká podmínky B), pojem „péče v největším rozsahu“ právní úprava blíže nedefinuje. Použití pojmu „největší“ vyjadřuje srovnání rozsahu péče ve vztahu k ostatním osobám, které o dítě do jeho zletilosti pečovaly, resp. jej vychovaly. Nemusí se totiž jednat o porovnání péče pouze mezi dvěma osobami (tam by stačilo užití pojmu „větší“), v úvahu přichází vedle péče rodičů též péče dalších osob (např. prarodičů, pěstounů). Je přitom otázkou skutkovou, která z osob, jež o dítě v posuzovaném období pečovaly, tak činila (ve srovnání s ostatními osobami) v největším rozsahu.
33. S ohledem na argumentaci žalobce je třeba uvést, že při výkladu právní normy představuje jazykový (gramatický) výklad, tj. výklad zohledňující pouze text právní úpravy, pouze první přiblížení (viz nálezy Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 33/97) a zpravidla je třeba zohlednit i další metody interpretace práva, z nichž stěžejní bývá výklad teleologický, zohledňující účel právní normy (viz např. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 20. 12. 2012, č. j. 4 Ads 9/2012-37). Obecně přitom platí, že při výkladu zákona je vždy nutno zohlednit záměr zákonodárce a vyložit jej tak, aby odpovídal rozumnému uspořádání věcí (viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 9. 2018, č.j. 10 As 314/2016-71).
34. Z odůvodnění návrhu aplikované právní úpravy vyplývá, že účelem a smyslem výchovného je „posílit důchodové nároky osob, které v průběhu svojí pracovní kariéry zajišťovaly výchovu dětí“ ... a „ocenit osoby, které získaly významnou zásluhu z hlediska budoucnosti financování základního důchodového pojištění tím, že dlouhodobě zajišťovaly výchovu dítěte...“. Jedná se o finanční částku „v pevně stanovené výši (počáteční hodnota je 500 Kč), o kterou se zvyší procentní

výměra starobního důchodu pojištěnce (muže či ženy), který zajišťoval výchovu konkrétního dítěte v největším rozsahu. V případě péče o více dětí se tato částka násobí počtem těchto dětí.“ ... „Vzhledem k tomu, že osobami, které výchovu dětí v největším rozsahu zajišťovaly, jsou převážně ženy, docílí se tímto opatřením částečného snížení často kritizovaného rozdílu mezi průměrným starobním důchodem žen a mužů. ... Navrhovaná právní úprava reaguje na skutečnost, že průměrný starobní důchod žen je nižší než průměrný starobní důchod mužů.“

35. Z návrhu nepochybně vyplývá snaha o to, aby výchovné přispělo k narovnání důchodů osob, které osobně pečovaly o děti a tato péče se ve výsledku negativně projevila (s ohledem na nižší výdělky a kratší dobu pojištění) na výši starobních důchodů těchto osob, většinou žen. Z návrhu lze k tomu citovat: *„Z hlediska postavení žen a jejich mateřské role ve společnosti je třeba reflektovat objektivní a stěžejní změnitelnou skutečnost, že v jejich případě má výchova dětí závažnější dopad na jejich pracovní kariéru, a tedy i na konečnou výši důchodu. Ačkoliv výchovu dětí nepochybně zajišťují velmi zodpovědně a efektivně i muži, lze kvalifikovaně odhadovat, že u žen dominují ty složky výchovy, které mohly s ohledem na svůj charakter negativně ovlivnit délku doby zaměstnání a výdělky pečující osoby, tj. kdy péče musela být zajišťována „na úkor“ možné pracovní aktivity (ženy pečující o děti ve větší míře vykonávají rutinní a méně finančně ohodnocená zaměstnání, popř. zaměstnání s kratšími pracovními úvazky, která jsou navíc přerušována překážkami v práci z důvodu potřeby péče o dítě). V kariérách mužů se tyto aspekty obvykle nevyskytují a v tomto ohledu je tedy jejich postavení obecně příznivější.“* Tohoto kompenzačního institutu však mohou při splnění zákonných podmínek využít i muži: *„nárok na výchovné vznikne i mužům, jestliže zajišťovali výchovu dítěte sami nebo ve větším rozsahu než ženy“.*
36. Podle zvláštní části důvodové zprávy k návrhu zákona č. 323/2021 Sb. se *nebude zkoumat „kvalita“ výchovy.* Podstatnou indicií pro naplnění podmínky „péče v největším rozsahu“ je proto s ohledem na účel právní úpravy vymezení rozsahu časového období, po které neměla posuzovaná osoba v důsledku péče o dítě možnost profesního uplatnění, či po které byla možnost jejího pracovního uplatnění ve srovnání s ostatními pečujícími osobami zjevně snížena. Právě tato nevýhoda (nemožnost uplatnění, resp. horší uplatnění na trhu práce s dopady do výše příjmu pečující osoby), která zpravidla dopadala na osoby (ženy) pečující o dítě ve věku vyžadujícím celodenní péči, má být institutem výchovného kompenzována.
37. „Péče v největším rozsahu“ tedy nepředstavuje hodnocení toho, kdo byl lepší rodič ve vztahu k dětem, jejich výchově a materiálnímu zabezpečení. Tuto podmínku je nutno vykládat tak, že vyjadřuje tíži zásahu do pracovních a výdělkových možností rodiče, který nastal z důvodu osobní péče o dítě, typicky právě v raném věku dítěte. Výchovné má totiž kompenzovat omezení v důsledku této péče, projevující se ve výsledku negativně ve výši starobního důchodu osoby pečující v „největším rozsahu“. Je proto na místě vycházet z předpokladu, že péče o dítě v období, po které byla pečující osoba na mateřské a rodičovské dovolené, je primární indicií pro domněnku, že tato osoba naplnila podmínku péče o dítě v největším rozsahu. Tato domněnka je však vyvratitelná, neboť při posouzení podmínky péče v největším rozsahu je třeba hodnotit péči o dítě během celého období jeho nezletilosti (shodně viz rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 30. 1. 2024, č.j. 55 Ad 7/2023-26), a z možnosti naplnění podmínky péče v největším rozsahu nelze v individuálních případech vyloučit osoby, které o dítě pečovaly v dalších obdobích.

IV.b) Naplnění podmínek pro přiznání výchovného žalobcem

38. V případě žalobce nebylo sporu o tom, že splnil podmínku výchovy dítěte (konkrétně podmínku A1), a to ve vztahu k oběma svým dětem. Podílel se na jejich výchově a péči o ně od jejich narození do jejich zletilosti. Společně s žalobcem o obě děti od jejich narození pečovala a vychovávala je jejich matka, žalobcova manželka. Paní D. N. však v průběhu posuzovaného období onemocněla vážnou nemocí a následně zemřela. Tuto skutečnost, která nebyla jakkoli sporná, proto bylo nutno při posouzení nároku žalobce na výchovné zohlednit, a to ve vztahu ke každému vychovanému dítěti.
39. Předně bylo nutno se zabývat námitkou žalobce, že s ohledem na datum narození dcery D. (X) a datum přiznání plného invalidního důchodu její matce (21. 5. 1988) jsou zde pochybnosti o tom, zda vůbec manželka žalobce splnila podmínku osobní péče o dítě ve věku do dosažení jeho zletilosti alespoň po dobu deseti roků. Je pravdou, že touto otázkou se žalovaná v napadeném rozhodnutí výslovně nezabývala, z čehož soud usuzuje na to, že tuto podmínku měla (implicitně) za splněnou. Na druhou stranu, žalobce v průběhu správního řízení naplnění podmínky výchovy dětí ze strany své manželky nezpochybňoval. Poprvé tuto námitku výslovně přestřel až v žalobě.
40. Soud se touto námitkou zabýval, neboť její podstatou je zpochybnění postupu žalované, která při posouzení péče žalobce ve vztahu k dceři D. přistoupila ke zkoumání podmínky B). A jak bylo výše vysvětleno, pokud by manželka žalobce nesplnila podmínku výchovy dítěte A1/2/3/4, bylo by v případě žalobce zkoumání podmínky B) bezpředmětné. O této dílčí otázce tedy soud uvažil následovně.
41. Jak uvedl i Krajský soud v Praze v naposled odkazovaném rozsudku (část jehož odůvodnění žalovaná převzala do své dupliky), v „*různých etapách života dítěte a v závislosti na konkrétní rodinné situaci mohou o dítě pečovat různé osoby v různém rozsahu (například v určitém období více matka, v jiném období více otec, v dalším období oba rovnoměrně)*. Pro určení toho, kdo se pro účely přiznání výchovného staral o dítě v největším rozsahu, je však důležité, aby byla výchova posuzována jako celek během celého období nezletilosti dítěte“. Přiznání invalidního důchodu matce dětí (dle spisové dokumentace od 22. 5. 1988) vypovídalo o tom, že tato osoba je z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu *neschopna vykonávat jakékoli soustavné zaměstnání, nebo by výkon takového zaměstnání vážně zhoršil její zdravotní stav, nebo je sice schopna vykonávat soustavné zaměstnání, avšak jen zcela nepřiměřené jejím dřívějším schopnostem a společenskému významu dosavadního povolání* (viz § 25 odst. 3 zákona č. 121/1975 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění účinném do 30. 9. 1988). Tato skutečnost, tj. přiznání invalidity manželce žalobce, však bez dalšího nedokazuje, že matka dětí o ně v této době nemohla vůbec osobně pečovat, resp. působit na ně svojí výchovou (dceři D. bylo t.č. cca X let a synovi M. cca X let). Jakkoli se zřejmě jednalo o období, kdy již břímě péče a výchovy (s ohledem na povahu onemocnění matky dětí nemocí ALS) postupně přecházelo na žalobce, nelze mít za prokázané, že matka dětí po svém propuštění z nemocnice (v roce 1987) nevychovávala (zemřela v roce X).
42. Tvrzení, že po návratu z nemocnice Tišnov (v roce 1987) nebyla matka dětí soběstačná a nebyla schopná se o ně postarat, žalobce ve správním řízení ničím nedoložil (ve správním řízení žalobce uváděl, že *přestávala* být soběstačná). V žalobě pak za tímto účelem navrhl, aby si soud vyžádal propouštěcí zprávu z nemocnice Tišnov a aby (ve prospěch žalobce) zajistil další důkazy. K tomu je nutno uvést, že důkazní břemeno v řízení vedeném na základě

žádosti leží primárně na žadateli, nikoli na správním orgánu (srov. např. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 15. 11. 2017, č.j. 8 Azs 111/2017–36). Bylo tedy v zájmu žalobce, aby nejenom tvrdil, ale i prokázal, že v relevantním období (tj. od narození dětí do jejich zletilosti) vůči osobě jiné (zde matce dětí) převážně zajišťoval osobní péči a výchovu obou dětí. Těžšíste dokazování nadto leží v tomto typu řízení před správním orgánem, nikoli před soudem. Důkazy, které by žalobce mohl mít ve své dispozici (což lze ve vztahu k lékařské zprávě týkající se jeho zemřelé manželky očekávat), a jimiž chtěl prokázat nesoběstačnost své manželky již v roce 1987, měly být předloženy k posouzení správnímu orgánu. To platí i pro důkazní návrh výsledkem MUDr. S. M., který v průběhu předcházejícího řízení nebyl ze strany žalobce vznesen. Přestože si je soud vědom obtíží při unesení důkazního břemene (s ohledem na dobu, která od počátku onemocnění matky dětí uplynula), nelze jej s ohledem na povahu řízení (o žádosti) přenášet na žalovanou, resp. vyčkávat s návrhy důkazů ve svůj prospěch na soudní řízení. Z tohoto důvodu proto soud nevyhověl požadavku žalobce na to, aby shromáždil jím požadované důkazní prostředky a doplnil dokazování.

43. Soud se při skutkovém stavu, který byl zjištěn ke dni vydání napadeného rozhodnutí, nemohl ztotožnit s názorem žalobce, že v případě matky dětí nebyla ve vztahu k dceři D. splněna podmínka výchovy dítěte ve smyslu relevantní právní úpravy, tj. podmínka osobní péče o dítě ve věku do dosažení jeho zletilosti alespoň po dobu deseti roků (tuto podmínku obsahoval i zákon § 15 vyhlášky č. 149/1998 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení, tj. t.č. zákon č. 100/1988 Sb., který byl mj. ve vztahu k právní úpravě starobních důchodů nahrazen s účinností ode dne 1. 1. 1996 zákonem o důchodovém pojištění). A proto je na místě vyjít ze skutečnosti, že podmínku výchovy dítěte A1) manželka žalobce splnila jak ve vztahu k dceři D., tak ve vztahu k synu M.
44. S ohledem na tento dílčí závěr se soud následně zabýval otázkou, zda žalobce naplnil podmínku B), tj. zda při porovnání vlastní osobní péče a péče, kterou dětem věnovala jeho manželka, jej lze považovat za osobu, která o děti od jejich narození do jejich zletilosti pečovala v „největším rozsahu“ ve smyslu, jaký má být tomuto pojmu přikládán.
45. Při posouzení žádosti žalobce o zvýšení procentní výměry již přiznaného starobního důchodu (od 15. 10. 2005) z důvodu výchovy dětí (M., nar. X, D., nar. X) správní orgán zjistil, že matka dětí ve svém profesním životě měla z důvodu péče o děti období, kdy výdělečnou činnost nevykonávala vůbec, a to po dobu mateřské dovolené, resp. rodičovské dovolené. Toto zjištění správního orgánu dokládá obsah správního spisu (viz osobní list důchodového zabezpečení paní N.), podle něhož období od narození syna v roce X až do nástupu do zaměstnání v roce 1982 měla evidováno jako období péče o dítě. V tomto raném věku dětí (tj. do věku pěti let u syna a dvou let u dcery) byla manželka žalobce primárním pečujícím rodičem a nevykonávala žádnou výdělečnou činnost. Žalobce byl oproti tomu v tomto období zaměstnán a ani netvrdil, že by měl v tomto období z důvodu osobní péče o děti nějaká omezení.
46. V následujících letech nastoupila manželka žalobce do zaměstnání a zaměstnán byl též žalobce, přičemž nebylo zjištěno, že by některý z manželů musel krátit svoji výdělečnou činnost z důvodu nutnosti zajistit osobní péči o některé z nezletilých dětí. V tomto období lze mít za to, že se oba rodiče podíleli na péči v obdobném rozsahu, a to až do roku 1987,

kdy mělo dle tvrzení žalobce dojít k hospitalizaci matky dětí. Dle zjištění žalované (evidence dnů náhradní doby pojištění) měl žalobce v roce 1987 evidováno 21 dnů vyloučené doby, které je možné označit za ošetřování člena rodiny. Pětiletý „náskok“ osobní péče o dítě, který manželka žalobce získala v letech 1977 až 1982 tedy zkrátit jen minimálně. A v následujících letech (od roku 1988 do roku 1990) měl žalobce takto evidovanou dobu pouze v řádu jednotek dnů.

47. V řízení nebylo zpochybňováno, že po onemocnění manželky se musel žalobce více zapojit i do péče o domácnost a děti. Zjevně však již i s ohledem na věk dětí a jejich potřeby (v roce 1987 bylo dceři sedm let a synovi 10 let, při obvyklém běhu věci tedy lze předpokládat, že plnili základní školní docházku) žalobce mohl tuto péči zvládat, aniž by musel krátit své pracovní uplatnění. Bylo to pro žalobce bezpochyby (zejména s ohledem na onemocnění manželky) velmi složité období a žalobce zjevně musel vyvinout značné úsilí k zabezpečení chodu rodiny. Děti však již nebyly ve věku, kdy by vyžadovaly celodenní osobní péči. Ostatně ve vyjádření k výzvě správního orgánu žalobce výslovně uvedl, že péče o děti jeho pracovní kariéru nijak neovlivnila.
48. Žalobci lze přisvědčit v tom, že pokud by byl pojem péče „v největším rozsahu“ vykládán pouze optikou času, který žalobce (oproti své manželce) s dětmi mohl strávit, bylo by jej možné označit za osobu na prvním místě: Co se týká dcery D., o ní manželka žalobce více času pečovala v letech 1980-1982, kdy čerpala mateřskou, resp. rodičovskou dovolenou. A co se týká syna M., o něj manželka žalobce obdobně pečovala v letech 1977-1982. V následujícím období byla péče rozložena buď rovnoměrně (do roku 1987), nebo postupně převažovala péče žalobce (do roku 1992), až dokud žalobce nezůstal na výchovu dětí sám, až do jejich zletilosti. Čistě z časového hlediska by tak bylo možné péči žalobce v rámci posuzovaného období u dcery D. označit za převažující v celkem deseti letech a pěti měsících (9/1987-2/1998), a u syna M. v celkem osmi letech a jedenácti měsících (9/1987-8/1995). V případě manželky žalobce by se pak jednalo o převažující péči u dcery pouze v celkem dvou letech a sedmi měsících (2/1980-9/1982), a u syna v celkem pěti letech a jednom měsíci (8/1977-9/1982).
49. Jak ale bylo výše vyloženo, žalobcem akcentované časové hledisko není tím určujícím aspektem, který je v případě pojmu „péče v největším rozsahu“ sledován. Jakkoli žalobce měl z hlediska časového možnost vychovávat své děti při porovnání s jejich matkou po celkově delší období, nijak podstatně se to v posuzovaném období neodrazilo na možnostech jeho výdělečné činnosti. A žalobce to ani nepopírá, naopak. Jakkoli má tedy žalobce pravdu v tom, že text zákona výslovně neuvádí kariérní problémy či nižší výdělky jako kritéria pro posouzení podmínky B), s ohledem na účel právní úpravy je na místě je akceptovat jako pomocná měřítká při posouzení otázky rozsahu péče o dítě pro účely výchovného.
50. Žalovaná nicméně ve shodě s úmyslem zákonodárce považovala při posouzení rozsahu péče o dítě pro účely výchovného za stěžejní měřítko zjištění, zda rodič nečerpající v raném věku dítěte rodičovskou dovolenou měl v posuzovaném období evidovány náhradní doby pojištění, resp. vyloučené doby, jež by indikovaly osobní péči o dítě např. v důsledku nemoci (a tomu odpovídající nepřítomnost v práci). Takto evidovanou dobu měl žalobce pouze v řádu dnů. Porovnání výše vyměřovacích základů obou rodičů, které v případě žalobce od roku 1982 bez přerušování kontinuálně rostly, zatímco u manželky žalobce byly v důsledku

osobní péče o děti na počátku negativně ovlivněny, pak rovněž bylo relevantním měřítkem. Tato zjištění pak opodstatnila závěr, že žalobce nebyl osobou, která by pro účely nároku na výchovné o děti pečovala v největším rozsahu.

51. Lze tak ve shodě se závěrem žalované konstatovat, že v řízení nebyly prokázány skutečnosti, které by ve prospěch žalobce „vyvážily“ znevýhodnění v oblasti pracovního uplatnění, jemuž byla v důsledku celodenní péče o děti po jejich narození vystavena jeho manželka. Právě ke kompenzaci tohoto znevýhodnění byla přijata aplikovaná právní úprava. Žalobce nepředložil důkazy, které by tyto skutečnosti prokázaly. Závěr žalované, že v případě žalobce nebylo prokázáno naplnění všech podmínek pro přiznání nároku na výchovné, je tak nutno potvrdit.

V. Závěr a náhrada nákladů řízení

52. Námitky žalobce soud vyhodnotil jako nedůvodné. Neshledal ani jiné důvody, pro které by bylo na místě žalobě vyhovět; proto žalobu zamítl (§ 78 odst. 7 s. ř. s.).
53. O náhradě nákladů řízení bylo rozhodnuto ve smyslu § 60 s. ř. s. Žalobce neměl ve věci úspěch, nemá proto právo na náhradu nákladů řízení. Úspěšné žalované žádné náklady nad rámec její obvyklé úřední činnosti nevznikly, náhrada nákladů řízení jí tudíž přiznána nebyla (srov. usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 31. 3. 2015, č. j. 7 Afs 11/2014–47).

Poučení:

Proti tomuto rozsudku lze podat kasační stížnost ve lhůtě dvou týdnů ode dne jeho doručení. Kasační stížnost se podává ve dvojím vyhotovení u Nejvyššího správního soudu. V řízení o kasační stížnosti musí být stěžovatel zastoupen advokátem; to neplatí, má-li stěžovatel, jeho zaměstnanec nebo člen, který za něj jedná nebo jej zastupuje, vysokoškolské právnické vzdělání, které je podle zvláštních zákonů vyžadováno pro výkon advokacie.

Brno dne 26. června 2024

Mgr. et Mgr. Lenka Bahýřová, Ph.D., v. r.
samosoudkyně